

KMETOVOALEC.

Ilustrovan gospodarski list.

Uradno glasilo

c. kr. kmetijske družbe za vojvodino kranjsko.

Ureja Gustav Pirc, družbeni ravnatelj.

•Kmetovalec• izhaja 15. in zadnji dan v mesecu ter stane 4 K, za gg. učitelje in ljudske knjižnice pa le 2 K na leto. — Udje c. kr. kmetijske družbe kranjske dobivajo list brezplačno.

Inserati (oznanila) se zaračunajo po nastopni ceni: Inserat na vsi strani 90 K, na $\frac{1}{2}$ strani 60 K, na $\frac{1}{3}$ strani 30 K, na $\frac{1}{4}$ strani 15 K in na $\frac{1}{12}$ strani 8 K. Pri večjih naročilih rabat. Družabnikom 20 % popusta.

Vsa pisma, naročila in reklamacije je pošiljati c. kr. kmetijski družbi v Ljubljani, Turjaški trg šte. 3.

Ponatisi iz •Kmetovalca• so dovoljeni le tedaj, če se navede vir.

Št. 12. V Ljubljani, 30. junija 1912. Letnik XXIX.

Obseg — Pridelovanje in razpečavanje namiznega grozdja ter vzgoja trt na špalirju. — Nekoliko nauka o podedovanju za živinorejce. — Koliko naj so stari plemenski biki. — Nedostatki naših mlekaren. — Tobačni izvleček. — Vprašanja in odgovori. — Kmetijske novice — Družbene vesti.

Pridelovanje in razpečavanje namiznega grozdja ter vzgoja trt na špalirju.

Piše c. kr. vinarski nadzornik B. Skalicky v Rudolfovem.
(Dalje.)

Trganje in razpošiljanje namiznega grozdja.

Namizno grozdje se sme trgati šele takrat, kadar je popolnoma zrelo.

Če je zadosti zrelo, ima grozdje ne samo boljše barvo in boljši okus, ampak je tudi bolj trpežno, kar je važno zlasti takrat, če ga mislimo hraniti.

Veliko je tudi na tem ležeče, da se za razpošiljanje ali za spravlanje namenjeno grozdje trga v lepem, suhem vremenu, ker se drugače ne drži.

Če se trga grozdje za hitro prodajo ali za razpošiljanje, moramo gledati na to, da se kolikor mogoče malo poškoduje, zlasti da se mu ne obriše kraseči ga pel (voščenomokasti prph).

Podoba 55. Škarje za trganje namiznega grozdja, ki odrezani grozd same držijo (prezentne škarje).

Podoba 56. Škarje za trganje namiznega grozdja (navadne).

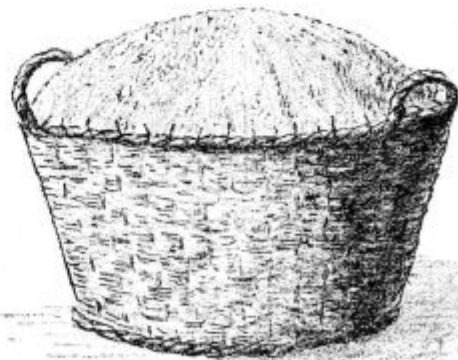
Zato se navadno kolikor mogoče malo prijema z roko. V podobi 55. vidimo posebne škarje, ki z njimi grozd lahko odrežemo in položimo v koš, ne da bi ga bilo treba v roko prijeti.

Preden se grozdje odpošlje ali shrani, naj se prej razloži po mizah in naj se tam s špičastimi škarjami

(glej na podobi 42. a in b) osnaži drobnih, nerazvitih ali pa nagnilih (oziroma kako drugače poškodovanih jagod).

Če mislimo grozdje koj odposlati, odrežemo tudi peclje prav na kratko

Grozdje se lahko razpošilja v različnih posodah, najčešče — zlasti na manjšo oddaljenost — v večjih koših, na veliko oddaljenost — zlasti naravnost uživalcem — pa v majhnih lesenih zaboječkih, kamor gre po 4 do 4 $\frac{1}{2}$ kg grozdja, tako da zaboječek z grozdem vred ne tehta več kakor 5 kg (zaradi poštnine, ki znaša po vsej Avstro-Ogrski in po Nemčiji do 5 kg le 60 h).

Podoba 57. Okrogel ogrski koš iz neobeljenega protja za razpošiljanje grozdja na manjše razdalje. (Iz »Allgemeine Weinzeitung«.)

Podobe 57. do 64. nam kažejo razno posodo za razpošiljanje grozdja, in sicer kaže podoba 57. ogrski koš, v kakršnih se razpošlje vsako leto

na tisoče stotov grozdja iz Vel. Maroša na Ogrskem na Dunaj in v Pešto za trgovce s sadjem, hotele itd.

Koš je pleten iz navadnega, neobeljenega protja in drži 10 do 15 kg grozdja.

Spodaj na dno se dene vanj nekoliko lesne volne, na to nekaj trtnega listja ali popirja in potem se vlaga

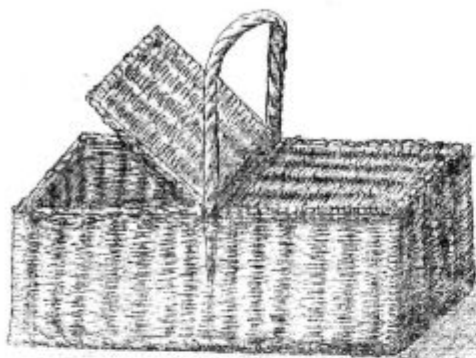
grozd poleg grozda prav tesno skupaj. Na vrh se dene zopet nekoliko listja in potem se koš zašije z grobim platnom ali pa s tulom tako, da leži grozdje tesno skupaj.

Od dobrega, tesnega vlaganja je največ odvisno. Če se grozdje prerahlo vlaga, se med v. žnjo trese in zmasti. Vendar se grozdje zopet ne sme pri zavijanju toliko stiskati, da bi se mu kar jagode mastile.

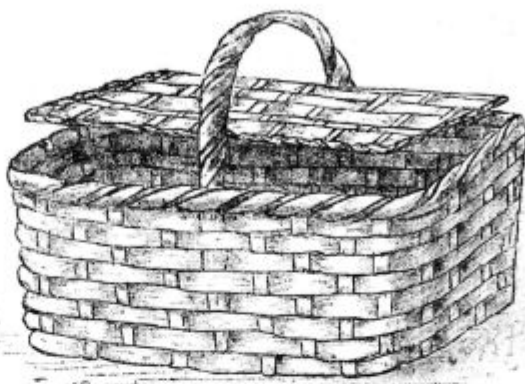
Ogrski koši imajo to napako, da se ne morejo postavljati, drug vrh drugega, zato jih gre le malo v vagon.

grozdja v vrednosti 4,083.750 K. Ogrsko grozdje skoraj popolnoma obvladuje dunajski trg.

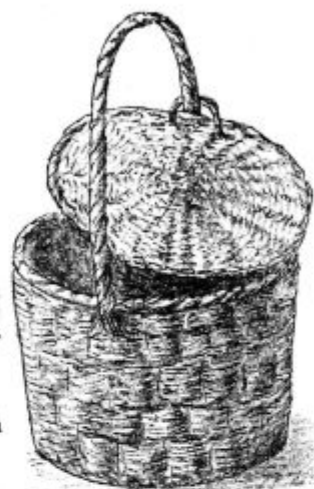
Za navadne vagone so boljši koši s pokrovi (glej podobi 58. in 59.), ker se lahko postavljajo drug na drugega in so zlasti za daljšo vožnjo bolj pripravi, tudi zato, ker so bolj fini in jih torej prejemalec lahko za kaj drugega porabi, kajti vračanje praznih koškov se navadno ne izplačuje, ker voznina več stane kakor so koški vredni. Pri čveterovoglatih koških se prostor

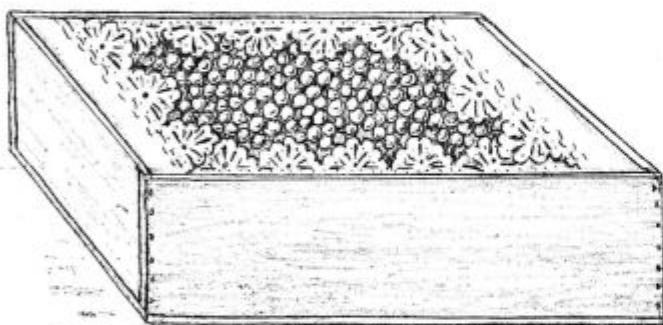
Podoba 58. Štirioglat koš s pokrovom iz obeljenega protja za razpošiljanje grozdja. (Iz »Allgemeine Weinzeitung«.)

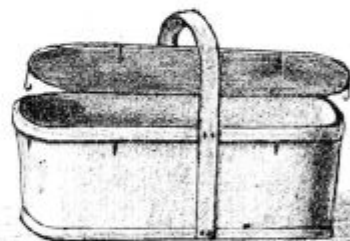
Podoba 59. Štirioglat koš s pokrovom iz lesenih obodov za razpošiljanje grozdja.

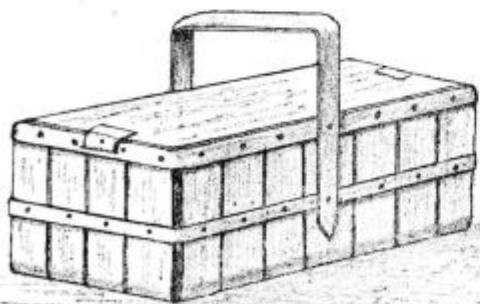
Podoba 60. Okrogel košek s pokrovom za razpošiljanje grozdja po pošti.

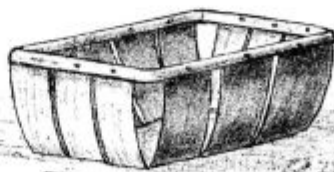
Podoba 61. Zaboječek grozdja, ki ga je prejemnik odprl. (Iz »Allgemeine Weinzeitung«.)

Podoba 62. Ameriški košek za razpošiljanje sadja iz lesenega furnirja (oboda, tavoleta). (Iz »Allgem. Weinzeitung«.)

Podoba 63. Večji ameriški koš za sadje iz lesenega furnirja (oboda, tavoleta). (Iz »Allgemeine Weinzeitung«.)

Podoba 64. Majhen ameriški (vložni) košek. (Takah gre 8 v koš pod. 63). (Iz »Allgemeine Weinzeitung«.)

v vagonu bolje porabi kakor pri okroglih.

Taki koši se izdelujejo iz protja (podoba 58.) ali iz lesenih trsak (obodov, podoba 59.).

Če se grozdje ne pošilja prekupcu, ampak naravnost uživalcu, potem ga je treba še bolj skrbno zaviti.

Tako grozdje se pošilja v manjših, okroglih koških z ročem (glej podoba 60.) po pošti.

Pri nas (zlasti na Vipavskem) se razpošilja grozdje navadno v bolj špičastih koških z vzboklim pokrovom. Kakor sem se pa sam prepričal, pride v teh koških grozdje, n. pr. na Češko, če je bilo še tako skrbno zavito, v jako slabem stanu, tako da je bolj podobno brozgi kakor grozdju.

Veliko boljši so okrogli koški z ravnim pokrovom,

V novejšem času pa daje ogrska železnična uprava, ki gre vinogradnikom jako na roko, vagone na razpolago, ki imajo za to potrebne police.

Kako razvita je trgovina z namiznim grozdem na Ogrskem, se vidi iz tega, da se je na pr. leta 1911. z Ogrskega v Avstrijo izvozilo 90.750 meterskih stotov

in še boljši so koški z ročem (podoba 60.), ker jih pri prekladanju roči branijo pred slabim ravnanjem po poštnih ali železničnih uslužbencih. Tudi je take koške mogoče le na dno postavljati, ne pa na kup nametati, kakor koške brez ročev, in stem njih vsebina toliko ne trpi.

Finejše namizno grozdje, zlasti na večjo oddaljenost, je najbolje in najceneje pošiljati v majhnih, že omenjenih zabojčkih. Za vsak zabojček je treba šestih 7 mm debelih deščic. Dve deščici (ena za pokrov, druga za dno) merita $29,5 \times 29,5$ cm. Od ostalih štirih stranskih deščic (stranic), ki so 9 cm široke, imata dve po 28 cm, dve pa po 29,5 cm dolžine. Kadar se te deščice skupaj zbijajo, se dobi ličen zabojček 9 cm globočine, velikosti 29,5 cm v kvadratu.

Take deščice izdeluje parna žaga g. Frančiška Žagarja na Rakeku (Notranjsko). Deščice za 100 zabojčkov stanejo z vožnjo vred okoli 20 K.

Sestavljen zabojček, ki drži $4\frac{1}{2}$ kg grozdja, stane torej kvečjemu kakih 24 do 26 h, dočim stane košek za $4\frac{1}{2}$ kg grozdja najmanj 60 h.

Dve proti sebi ležeči stranski deščici zabojčka se prevrtata vsaka po dvakrat. To zaradi tega, da more zrak v zabojček, da se torej grozdje ne spari.

Dno zabojčka se na zunanji strani postruži (poobla) in se nanj napiše naslov, kajti grozdje se vlaga (zavija) narobe, tako da prejemnik odpre pravzaprav dno zabojčka in zagleda ono grozdje, ki smo ga najprej položili na dno zabojčka.

Še preden vložimo prvo grozdje v zabojček, denemo vanj najprej nekoliko fine lesne volne, en list pergamentnega popirja in ob robih štiri pase čipkastega popirja. (Vse to se dobiva pri tvrdki Löschnigg v Gradcu.)

Nato vložimo v zabojček najprej nekoliko najlepših, debelozgodnatih, a ne prevelikih grozdov, jih rahlo pritisnemo in luknje (prazne prostore) vmes izpolnimo z drobnimi grozdki, oziroma s posameznimi vejicami grozdov. Vse to zato, da ni votlih mest in da grozdje bolj tesno skupaj leži.

Kadar je zabojček zmerno zvrhan, položimo zopet eno polo pergamentnega popirja na grozdje, na to nekaj lesne volne, grozdje s pokrovčkom pritisnemo in ga zabijemo. Tako zavito grozdje gre lahko naprej 3 do 4 dni po železnici, oziroma s pošto, ne da bi se kaj pokvarilo. Ko prejemnik zabojček odpre, stem, da odtrga pokrovček (dno), kamor smo napisali naslov, zagleda torej najprej ono grozdje, ki smo ga vložili na dno zabojčka. Tako odprt zabojček nam kaže podoba 61.

Želeti bi bilo, da se tudi pri nas udomači ta način zavijanja in razpošiljanja grozdja. Uverjen sem, da bi se tako dalo razpečati mnogo grozdja, zlasti na Češko, Moravsko itd. Kdor bi se želel praktično naučiti grozdje tako zavijati, ta naj se oglasi pri pisatelju te razprave, oziroma pri delovodju kake državne trtnice.

Jako praktično je tudi zavijanje grozdja, oziroma drugega finega namiznega sadja, po ameriškem načinu.

Tam rabijo za to iz lesenih furnirjev (obodov) strojno zgotovljene manjše in večje koške (glej podobi 62. in 63.), ki so poceni, lahki in močni. V večje koše (glej podobo 63.) se sadje vlaga zavito najprej v majhnih koških (glej podobo 64.)

V velikem košu je 8 majhnih košev, zloženih tako, da se grozdje (oziroma sadje) nič ne stiska, nič

ne stresa, in zato pride odjemalcu v najboljšem stanu v roke.

Koš se zapre samo s plombo, torej gre zavijanje hitro od rok. (Konec prihodnjič.)

Nekoliko nauka o podedovanju za živinorejce.

(Konec.)

Samoobsebi je umevno, da bo le izobraženec zadostno razumel vsa gornja izvajanja in se bo vsekako vsa ta snov morala kdaj še obravnavati podrobneje in poljudneje, da bodo mogli razumeti nauk o podedovanju vsaj razumnejši živinorejci.

Nauk o podedovanju silno napreduje in vsak dan prinese nova razkritja, vsled česar smo že tako daleč, da danes niti ne moremo povedati, kaj je pravzaprav podedovanje. Povedati, kaj je podedovanje, se je profesor dr. Bauer na ta način izognil, da je vse dogodke pri podedovanju takole opisal: „Podeduje se vselej le določen in poseben način zvrčanja (reakcija) na vnanje pogoje, in kar mi z našimi čutili kot vnanje lastnosti zapazimo, je le posledica tega zvrčanja na slučajne konstelacije vnanjih pogojev, ki se je pod njimi preiskovana žival razvila.“

Če smo gori pisali o hromosomih, t. j. telescih, ki se nahajajo v jedru celice in ki jih imamo za nositelje podedovanja, pa ne smemo misliti, da je vsak hromosom v zvezi le z eno lastnostjo bodočega bitja, ampak vsak hromosom si predstavljamo spojenega s celo vrsto lastnosti in vsako lastnost imenujemo **podedovalno enoto** (geno). Različno skupaj sestavljeno kopičenje očetovskih in materinskih hromosomov, ki so nanje vezane mnogoštevilne različne lastnosti, to je: podedovalne enote šele novo bitje ustvarjajo in vsled tega se potom varijacije in mutacije ponavljajo boljše, slabše ali celo nove lastnosti. So pa tudi podedovalne enote, ki so druga od druge odvisne, ali pa ki druga drugo izključujejo. Spol je na primer tudi mendlujoča lastnost, in vsakdo ve, da je moška žival drugačna kakor ženska. Tako odvisnost ali izključitev imenujemo korelacijo. Mačko v treh barvah je že vsakdo videl, a mačka v treh barvah še nikdo.

Če na podlagi tu razloženega odgovorimo na vprašanje: katere lastnosti se pri goveji živini podedujejo, je odgovor legak, obenem pa silno težaven. Novorejeno tele se je razvilo iz opljene celice, ki je po oploditvi imela polovico očetovskih in polovico materinskih hromosomov, torej so v teletu zasnovane vse očetove in vse matrne lastnosti, vendar so pa te lastnosti lahko prevladolične ali skritolične, ali pa se vsled posebne sestave hromosomov (kombinacija in mutacija) pojavi novoličnost. Česar nimata oče in mati v sebi, tega tudi na mladiča ne moreta prenesti. Če se pa pokaže novoličnost, pa ne smemo trditi, da ima mlado nekaj na sebi, česar starši niso imeli, ampak tisto, kar je bilo prej skritolično, se vsled kombinacije in mutacije lahko izpremeni v prevladolično. Poznamo slučaj izza prav zadnjega časa, ko je iz križanja skoz več rodov nastala po barvi čista simodolska krava, ki je pa, obrejena od simodolskega bika, skotila popolnoma sivo tele, ki je pa imelo drugače vse telesne oblike simodolske pasme.

Naloga živinorejca je kopiciti v svojih plemenskih živalih hromosome, ki so spojeni z lastnostmi, ki so nam všeč ali potrebne, in zato nam more služiti za vodnika le rodovnik, da za pleme vedno odbiramo najboljše živali. Če pa obenem ne postopamo strogo po bioloških zakonih in živali s podedovalnega stališča popolnoma ne poznamo, doživeli bomo vedno vsled cepljenja lastnosti in vsled prevladolichnosti ter skritolichnosti razna presenečenja. Rodovnik bodi v prvi vrsti podloga za biologijsko presojanje živali, a to presojanje more vršiti le znanstveno naobražen veščak. Imejmo pa še tako odbrano čredo govedi, ki je lahko popolnoma čistokrvna (homocigotna), kar seveda ni nikdar, vendar glede kake lastnosti ne bomo nikdar dobivali enakega zaroda. Čreda takih krav iz čiste reje, ki molze n. pr. na leto 3000 l mleka, daje zarod, ki bo le tedaj tudi toliko molzel, če bodo navzoči vsi činitelji, ki tako mlečnost naredo. Če so pa ovire mlečnosti večje kakor pospešitelji, bo pa zarod imel n. pr. le 2000 l mleka na leto, a od tega zaroda drugi zarod bo pod ugodnimi pogoji lahko zopet prišel na 3000 l. To je modifikacija, ki ni podedljiva in jo je v umni živinoreji treba prav močno upoštevati. V taki čredi, ki jo stavimo za zgled, ne bo mlečnost nikdar padla pod 2000 l in pri najvestnejši odbiri najboljših živali nikdar ne bo uspela čez 3000 l. Odbiranje ima torej svoje meje. (Johannsenova čista črta; Queteletov zakon). Če torej hočemo domačo živino z najumnejšo rejo do viška spraviti, bo imela najvestnejša odbira svojo mejo, ki čez njo nikdar ne pridemo, in če nam potem domača živina ne zadostuje, jo moramo prekriževati s tujo pasmo, ki ima zelene lastnosti v večji meri v sebi zasnovane.

Vse lastnosti živali moremo deliti v dve veliki skupini, in sicer v morfologijske, ki so tiste, ki se njih pojavi kažejo v oblikah, in fiziologijske, ki kažejo pojave o delovanju posameznih organov. Vse te lastnosti prenašajo živali na svoj zarod, in ker so živali že od narave lepo ustvarjene in ker je lepa vnanost morfologijska lastnost, zato se vzredi s pravilnim ravnanjem iz lepega teleta vedno lepa odrasla žival. Grde oblike (če niso vsled kakega posebnega vzroka podedovane), ki jih živinorejec sam zakrivi, so v življenju pridobljene lastnosti, ki se ne podedujejo. Vse podedovane fiziologijske lastnosti, kakor mlečnost, ješčnost, hitra rast, itd., je pa mogoče z umetno rejo, pravilnim prehranjevanjem in z umno rejo spraviti do viška razvoja.

Iz vsega tega sledi, da moramo za pleme odbirati živali najboljšega pokolenja in z umno rejo ohraniti njih prirojeno lepoto ter fiziologijske lastnosti istotako z umnim ravnanjem do viška razviti. Čim bolj pri križanju kopicimo hromosome z dobrimi podedovalnimi enotami, tem zanesljivejši bo uspeh. Iz tega vzroka bomo med seboj plemenili najzibornejše živali, ki so glede zelenih dobrih lastnosti kolikor mogoče enake. Najbolj enake med seboj so seveda sorodne živali, zato se včasih namenoma v sorodu plemeni, a to sme delati le prav izkušen živinorejec, ki ve, kako daleč sme iti. Plemenjenje sorodnih živali, celo pa plemenjenje v najbližnjem krvnem sorodstvu (incestna reja), more imeti prav slabe posledice. Pri plemenjenju v sorodstvu se pa kopicijo poleg dobrih lastnosti tudi slabe, in žal, da v tem slučaju slabe lastnosti največkrat dobre lastnosti rade prevladujejo. Plemenjenje v sorodstvu pa povzroči tudi pokvarjenost čutnic in zlasti slabo vpliva na spolovila. Potomci sorodnikov

so slabotni, malo plodoviti in prav mnogokrat naravnost neplodni. Homoseksualiteta, ki se tudi pri živalih pojavlja, pri takem plemenjenju kaj rada nastopa. **Potreba pomešanja ženske spolne celice z nesorodno moško spolno celico (amphimixis) je naraven zakon, ki ga praktična izkušnja potrjuje in živinorejec se vobče vsaj v rednih slučajih tega zakona mora držati.**

Pri nas na Kranjskem nimamo več prvotne domače goveje živine, in že pred dobrimi štiridesetimi leti, ko smo pričeli prekriževati domačo živino, že ni bilo več čistega domačega plemena, ampak mešanica ki jo je povzročil promet s sosednimi deželami. Sedaj je pa naša gorenjska živina prekrižana večinoma z pincgavsko pasmo, notranjska živina prvotno z enobarvno planinsko in pozneje s simodolsko pasmo, dolenska živina pa največ z enobarvno planinsko pasmo. **Če hočemo to ohraniti, kar smo doslej dosegli, moramo z določenimi pasmami neprestano naprej križati.** Tako prekriževanje bo pa imelo le tedaj zanesljiv učinek, če se poslužujemo za prekriževanje zanesljivo čistih, to je glede pasme vsaj relativno homocigotnih živali. Ali pa imamo v deželi res take domače, relativno homocigotne plemenjake? To se odločno ne sme trditi, kajti pri nas doma vzrejenega homocigotnega bika-plemenjaka iztekiniti bi bila taka sreča, kakor pri velikem srečkanju zadeti prvi dobitok. Če se torej trdi, da je vpeljava čistokrvnih bikov pri nas rabljenih govejih pasem še vedno potrebna, sloni ta trditev na strogo znanstveni podlagi. Ženskih čistokrvnih plemenskih živali, zlasti krav, odločno ne gre vpeljevati, kajti izkušnja kaže, da take krave v ogromni večini ne preneso velikih izprememb, ki so združene s premestitvijo iz oddaljenih in drugačnih krajev, in posledica je, da take krave postanejo večinoma jalove. Vzrokov je več in med njimi so tudi psihični, a vse to pojasnjevati nikakor ne gre v okvir tega kratkega spisa, saj je za nas dovolj, držati se tistega, kar nas izkušnja uči.

Zahtevi po križanju **naprej** z vpeljanimi čistokrvnimi plemenjaki se pa pri nas v zadnjem času kaj rado ugovarja, češ da imamo že dovolj doma dobrega plemenskega materiala, če ga le pravilno vzrejamo in skrbimo za dobro pašo in da je škoda nositi denarje iz dežele za nekaj, kar imamo doma, in naj se denar rajši v deželi porabi za nakup plemenjakov, sčimer se umna živinoreja tudi pospešuje. Nekaj resnice je na tem. Domači dobri ter navidezno čistokrvni plemenjaki bodo učinkovali vsekako zboljšujoče na črede, zlasti v krajih, kjer se je zboljševanje šele pričelo, **a za utrjenje pasem in za osveženje krvi se še dolgo ne bomo mogli ogibati vsake vpeljave tujih čistokrvnih plemenjakov**, in to posebno v tiste kraje, kjer je prekriževanje že daleč dozorelo. Naše črede so glede kake pasme samo navidez homocigotne, in če sedaj edinole z njimi naprej delamo, se bo vršilo silno komplicirano razcepljevanje, zvrutki se bodo vedno gosteje ponavljali, in tako se bo vršilo neko križanje **nazaj** na prvotno domačo živino. V tem pogledu imamo kaj poučne zgleda v nekterih krajih na Gorenjskem, kjer že dlje časa niso dobili nobenega čistokrvnega plemenjaka.

Posebno je pa svariti, naj se nihče ne da preslepiti po prvem zarodu iz križanja med vpeljanim čistokrvnim simodolskim ali algajskim bikom z domačo kravo, kajti ti biki svoje vnanje lastnosti prenašajo prevladolichno na zarod, ki je tak kakor čistokrven in

ga imajo naši nevešči živinorejci za enakovrednega vpe-ljanemu biku. To pa nikakor ni res in to domnevanje je v zadnjih letih pri nas naredilo veliko škodo za ta slučaj, če upravičeno težimo za kako gotovo pasmo, kajti kak tak domač bik iz prvega zaroda, navidezno čistokrven, bo zaplojal zarod, ki se bo razcepljal po popisanih Mendlovih zakonih.

Če pa vpeljujemo tuje živali, pa seveda moramo kupovati najboljše, in to ne le glede oblike, ampak tudi glede dobičkonosnosti. Vendar naj nihče ne misli, da je to tako lahko, kajti tudi v tistih krajih, kjer smo mi prisiljeni plemenjake nakupavati, je živinorejsko združništvo bolj ali manj na popirju, pravih ter zanesljivih rodovnikov je pa še presneto malo ali pa nič v tistih krajih. Glede fizioloških lastnosti lahko rečemo, da moramo največkrat brez svoje krivde kupiti mačka v vreči.

Križajmo pa naprej ali nazaj, za križanje odbirajmo dosledno le živali, ki nam preskušeno dajo največ dobička, živinorejske zadruga pa naj vodijo strogo svoje rodovnike in naj vanje vpisujejo izključno samo živali, ki niso le lepe, ampak ki dajejo tudi užitek, in če je kaka čistokrvna krava še tako lepa, če pa nima mleka, nikakor ne sodi v rodovnik, ampak pod nož. Užitek nam bo glavna reč, in zato pri naših razmerah dobro domačo molznico z mirno vestjo lahko vpišemo v rodovnik, saj bo pri križanju to svojo lastnost prenašala na zarod, ki bo dobil od bika vnanje pasemske lastnosti. Veliko ljubša mora biti vsakemu pametnemu živinorejcu dobra domača krava, kakor najlepša pingavka, algajka ali si-modolka brez mleka.

Koliko naj so stari plemenski biki?

Na vprašanje, kako stare plemenske bike je rabiti, je odgovor kratek, in sicer: bike plemenjake je rabiti, ko so pri polni moči. Težavnejši je pa že odgovor na vprašanje: kdaj pridejo plemenjaki k polni moči in koliko časa jo imajo, kajti vse to je odvisno od raznih okoliščin.

Biki od zgodaj dozorelih pasem, zlasti če zgodnjo dozorelost pospešimo z dolgotrajnim pokladanjem mleka in pozneje s krmljenjem močno beljakovinate hrane, ki ima v sebi veliko rudninskih hranilnih snovi, so za plemenjenje veliko prej godni kakor biki pozno dozorelih pasem, ki so vrhutega bili v mladosti slabo prehranjevani. Sicer se spolski nagon pri bikih že zgodaj vzbudi, splošno še preden so leto stari, a to še nikakor ni znamenje, da se biki že smejo spuščati.

Bik bi se pravzaprav smel šele tedaj spuščati, ko je dorasel, t. j. ko je prenehala rast cevastih kosti in so se posamezne kosti črepinje popolnoma skupaj zrasle. To je naravna dozorelost, ki se pokaže z ozirom na kakovost pasme šele v tretjem ali četrtem letu. Toliko časa pa seveda ne čakamo, ampak bike pričenemo spuščati, ko so gospodarsko dozoreli. Gospodarsko dozoreli biki takrat, kadar s pridom in brez škode za njih plodnost že morejo plemeniti.

V kranjskem deželnem zakonu za povzdigo živinoreje je določba, da se biki pred poldrugim letom ne smejo spuščati. Ta določba nikakor ni utemeljena, kajti so biki, ki jih lahko spuščamo in moramo že poprej spuščati, in so zopet biki, ki pri poldrugem letu še nikakor niso sposobni za spuščanje. Bik kake zgodaj dozorele pasme, ki je dobro razvit, se sme brez škode

pričeti spuščati že s 15 ali 16 mesecem, seveda v pričetku le malo in polagoma, in če se pri reji v hlevu in pri nezadostnem gibanju na planem, kar se pri nas večinoma godi, ne spušča, pa tak zadržan bik postane že koncem drugega leta len in celo neploden, in to iz istih vzrokov, ki pri kravi ovirajo mlečnost. Taki biki se morejo le tedaj ohraniti živahni in plodni, če se konci prvega leta prično slabeje (glede kakovosti krme) prehranjevati in se jim nudi zadosti resničnega gibanja na planem, kar je edino mogoče doseči na obširnih pašnikih ali z delom v prežnem vozu. Skušnja pa uči, da mladi biki delajo velika in rastna teleta, ki pa v nekaterih drugih pogledih zaostajajo in zlasti mlečnost se slabo podeduje. Razvoj in redukcija spolnih celic utegneta biti tista činitelja, ki vse to povzročata. Z mladimi biki je enako kakor z junicami, ki jih hočemo vzrediti za dobre krave molznice. Prava prehranitev v drugem letu v zvezi z zadostnim gibanjem je edino sredstvo v dosegu pravega uspeha.

Glede časa, kdaj je pričeti spuščati mlade bike se je najbolje držati srednjega pota, ki pa iz gospodarskih ozirov včasih vendarle moramo kreniti od njega, in če smo prisiljeni rastne bike imeti večinoma le v hlevu in če kažejo veliko nagnenje do debelenja, potem jih seveda na vsak način moramo pričeti spuščati tudi pred poldrugim letom.

Naravno vzrejen bik ima polno svojo plodilno moč nekako od vštete drugega do izpolnjenega šestega leta, včasih tudi dlje; vendar pozneje plodnost navadno ponehava, dasi so teleta od pravično oskrbovanih starih bikov navadno jako dobra.

Največjo važnost je pa pokladati na pravilno oskrbovanje plemenskih bikov; tega pa pri nas manjka, zato je med našimi živinorejci razširjeno mnenje, da starejši biki delajo slaba teleta. Živinorejci imajo sicer prav, a vzrok ni starost bika, temveč le slabo oskrbovanje.

Pri nas se z govejo živino vobče in posebej s plemenskimi biki navadno preveč grdo ravna, zato niso biki nič kaj pohlevni, ljudje se jih bojijo in zato se ponepotrebno ne izpuščajo iz hleva. Malokteri bik je od narave hudoben, ampak mi ga hudobnega naredimo. Bik, kakor zavestna močna moška žival, ni tako krotak kakor krava, ampak je čil in podvzeten, zlasti če ni utrujen s hojo in z delom. Namesto da bi ga z lepim ravnanjem pomirili, ga pa navadno bijejo s palico ali celo s polenom po glavi, posebno po nosu. Kaj takega bik ne trpi, dobro si to zapomni in postane hud na ljudi. Posledica temu je, da se ljudje ne marajo veliko ukvarjati z biki, zaradi sitnosti jih ne izpuščajo dovolj na prosto in jih ne vpregajo, zato pridejo biki le malokdaj iz hleva, se debele, spolni organi zatolstené, iz njih se proizvajajo slabotne spolne celice in biki postajajo leni in neplodni ali pa delajo slabotna teleta.

Od drugegato vštete šestega leta so biki sposobni zaplojati najlepša in najboljša teleta, a to le s pogojem, da so pravilno krmljeni in oskrbovani in da imajo predvsem neprestano toliko gibanja na prostem, da jim preide takozvana hlevska ognjevitost. Ker v naših razmerah ni lahko dati našim bikom takega zadostnega gibanja na pašnikih ali tekaljških, zato nam ne preostaja drugega, kakor da bike naučimo dovolj zgodaj voziti in jih potem redno rabimo za vožnjo, pri čemer pa moramo z njimi ravnati lepo in ljubeznivo. Če bomo tako delali, potem ne bo tožb, da so starejši biki leni in hudobni in da delajo slabotna teleta.

Nedostatki naših mlekaren.*)

Piše Anton Pevc, dež. mlekarški inštruktor.

III.

Zakaj dá gosta smetana manj masla?

Kakor sem že omenil, je gosta smetana največkrat vzrok, da ostane v posnetem mleku več tolšče, kakor bi je smelo biti. Toda ne samo v posnetem mleku, tudi v presnem maslu ostane preveč tolšče.

Presno maslo, nesoljeno, vsebuje povprečno

15·00	odstotkov vode,	
83·75	"	tolšče,
0·53	"	dušičnatih snovi,
0·60	"	dušika prostih snovi,
0·12	"	pepela.

Meje, ki se med njimi gibljejo odstotki omenjenih snovi v dobro izdelanem maslu, so nekako naslednje:

za tolščo	med 82·00 in 90·00	%.
" vodo	8·00 "	18·00 %.
" dušičnate snovi "	0·40 "	0·90 %.
" dušika proste snovi "	0·30 "	0·90 %.
" pepel	0·10 "	0·30 %.

Izmed vseh v presnem maslu nahajajočih se snovi je voda najcenejša, Mlekarnе, seveda ne pri nas, so skušale izkoriščati to dejstvo in so celó umetno vtisnile v maslo večjo množino vode. Vsled tega so nastali razni zakoni, ki določajo, koliko vode sme vsebovati maslo. V Nemčiji in v Angliji je določena najvišja množina 16 odstotkov, v Avstriji 18 odstotkov. Te dovoljene odstotke vode je treba izkoristiti, ne da bi vsled tega trpela kakovost presnega masla. Trговец ali uživalec ne kupuje masla po tolščobnih odstotkih, marveč samo po kakovosti. Maslo more vsebovati 18 ali več odstotkov vode, ne da bi bilo po kakovosti slabše in ne da bi dalo kapljico vode od sebe.

Preveč tolščobno presno maslo je dostikrat v kakovosti slabše kakor manj tolščobno. Najbolj cenjena lastnost masla je njegova plastičnost, da se dá lepo mazati v enakomerne plasti. Vzrok te plastičnosti so predvsem majhne, v vsej masi enakomerno razdeljene kroglice mlečne tekočine ali pinjenca. Če se nahaja v njem premalo vode, namreč te tekočine, je maslo „mastno“, brez leska, in se ne dá lepo mazati. Storch je našel, da se v dobrem maslu nahaja v enem kubičnem milimetru 3 do 4 milijone vodnih kapljic. Brez njih bi bilo maslo neelastična masa masti brez posebnega vonja in okusa. One namreč tudi vežejo v sebi aromatične snovi, ki se tvorijo v smetani med kisanjem ali zorenjem, jih prenesejo v maslo in mu podelijo njegov prijetni, značilni okus in vonj.

Mlečna tekočina, ki ostane v maslu vsled pinjenja, se redkokrat pokaže zunanje v obliki večjih vodenih kapljic. Voda, ki se je med gnetenjem, z izpiranjem masla na gnetilniku vtisnila v maslo, povzroča, da se maslo solzi, če pritisnemo nanj z nožem ali če ga mažemo na kruh. Solziti se maslo ne sme, toda vsebovati mora vendarle zadostno množino mlečne tekočine.

Kolikor bolj redka je smetana in kolikor dalj časa traja tvorba masla v pinji, toliko več kapljic mlečne tekočine ostane v maslu. Če vzamemo iz mleka, ki ima 3·8 odstotka tolšče, osem odstotkov smetane, bo ta vsebovala 46 odstotkov čiste tolšče. Če pa vzamemo 16 odstotkov smetane, bo vsebovala le 22 odstotkov čiste tolšče. Posledica tega je, da so tolščobne

kroglice v redki smetani obdane od večje množine mlečne tekočine, imajo torej daljšo pot do kroglic, ki se z njimi združijo pod vplivom vdarcov v pinji; zato se jih obdrži večje število drobcev mlečne tekočine. Mi dobimo maslo, ki vsebuje več vode in manj tolšče. — Na enak način si tolmačimo tudi pinjenje, to je, zakaj je pri njem določen čas na 1/2 do 1 ure in zakaj dobimo mazavo in manj masla, če smo pinili premalo časa. Če se je vsled previsoke toplote naredilo maslo v 1/4 ure namesto v 1/2 ure, ostanejo vse manjše tolščobne kroglice v pinjencu. Pinjenec je premasten, obenem pa manjka maslu ona množina mlečne tekočine, ki bi jo prinesle s seboj te male kroglice, če bi se bile utegnile pridružiti večjim in tako priti v maslo. V tem slučaju imamo dvojno izgubo, namreč premasten pinjenec in premastno maslo.

Odstotek vode v maslu je vreden 3 K pri enaki ceni masla. Maslarna, ki obdela dnevno 500 kg mleka in dobiva po 4 odstotke masla, izdelava v enem letu 7300 kg masla. Če vsebuje 1 kg masla 86 odstotkov namesto 84 odstotkov čiste tolšče, je maslarna izgubila na ta način ($73 \times 2 =$) 146 kg masla, ki predstavlja vrednost K 438.— V minulem letu se je izdelovalo na mlekarški šoli na Vrhniki maslo iz 10 odstotne (ker nam drugačna ni bila na razpolago) pasterizirane in umetno okisane smetane. Poskušnje, vzete po Gerberju in Bernstainu, so vselej pokazale 87—88 odstotkov čiste tolšče v maslu; le redkokrat se je dobilo 86 odstotkov. Iz tega sklepam, da tudi maslo iz drugih kranjskih mlekaren, ki ga vse izdelujejo iz pregoste smetane, ne bo vsebovalo manj tolšče.

Maslo je treba preskušati na vsebino vode. Tega mlekarni sami ne morejo, ker nimajo priprav in mora tehtanje biti zelo natančno. Zato se poslužujmo kemijskega preskušališča v Ljubljani in dajmo maslo vsak mesec vsaj enkrat ali dvakrat preskusiti. Če nedostatkov v tem oziru ne ve odpraviti mlekarn sam, pokličimo deželnega veččaka. Dokler se maslo ne bo plačevalo po tolšči, ampak samo po okusu, dotlej nikar razmetavati tolšče. Marsiktera maslarna se bo okrepila, če bo bolj varčevala z mlečno tolščo.

Tobačni izvleček.

Večkrat nam dohajajo vprašanja, kako se rabi tobačni izvleček proti kmetijskim škodljivcem in kje se dobiva to sredstvo. Naslednje vrstice naj vprašalcem služijo v pojasnilo.

Tobačni izvleček je izborno sredstvo proti kmetijskim škodljivcem. Toda doslej je imel mnogo sitnosti in potov, kdor ga je hotel dobiti v tobačni tvornici. Zadnji čas je pa tobačna uprava dobavo tobačnega izvlečka tako olajšala, da ga kmetovalci lahko brez sitnosti dobivajo, kolikor ga potrebujejo. Tobačni izvleček se namreč sedaj dobiva tudi v tobačnih zalogah in trafikah, in s posebnim dovoljenjem finančne oblasti ga imajo lahko v zalogi tudi kmetijska društva (podružnice), semenske trgovine i. dr.

Kilogram tobačnega izvlečka v pločevinasti posodi stane 2 kroni, pet kilogramov pa 8 kron.

Zaradi varnosti se tobačni izvleček oddaja le v zaprtih pločevinastih posodah in ga je hraniti v kakem hladnem, toda suhem prostoru, kjer pozimi ne zmrzuje. Kjer so jestvine, tam se izvleček ne sme hraniti. Pro-

*) Glej št. 3. in 4. letošnjega «Kmetovalca».

dajalci škatelj ne smejo odpirati, uradnega zapora ne odstraniti in izvlečka nezanesljivim osebam ne prodajati.

O koristi in porabi tobačnega izvlečka imamo naslednje izkušnje: Raztopina tobačnega izvlečka v vodi hitro pomori vse škodljivce, rastlinam škoduje le tedaj, če je pregost — torej se je temu lahko izogniti — se lahko pripravlja in je zelo poceni ter se lahko v obilni meri rabi. Če se raztopini dodane nekoliko mila in alkohola ali ogljikovokislega natrona (sode) z lanenim oljem ali s kolofonijem, je potem bolj uporabna. Rastline se navadno škrope s škropilnico proti mrčesom (z Neslerjevo, Vermorelovo i. dr.) Gostost raztopine se ravna po mrčesu, ki mu je namenjena, ter je 1—3 odstotna, t. j. na 100 l vode se vzame 1—3 l tobačnega izvlečka. Za uničevanje listnih uši zadošča 1—1,5 odstotna raztopina, za uničevanje pršic in golih ličink 2 odstotna, za kosmate gosenice in za hrošče pa mora biti 3 odstotna. Mnogo rastlinskih škodljivcev pomori tobačni izvleček, n. pr. mehurovožce na jagodah, vrtnicah, malinah, na čebuli, na zelju in na mnogih rastlinah po rastlinjakih; potem listne usi, posebno kar je golih, po vrtnicah, sadnem drevju, ivanovem grozdjiču, na hmelju in na siljenih rastlinah; krvavo uš na lubadi jablan in drugih sorodnih rastlin; kaparje po lesnatih rastlinah, vrtnicah, ivanovem grozdjiču in kosmuljah (agrasu); skakače posebno po jablanah; grbave stenice na hruškah; gosenice raznih grizlic na borovcu, sadnem drevju, na malinah, na trnjevcu, nešplah; gosenice trsnega zavijača in agrasovega pedica; ličinke različnih hroščev (žitnega brzca); bolhače, posebno na retkvi; pršičnega pajka na vinski trti ter pršice po vrtnicah in drugih lepoticnih rastlinah. Proti brestovemu, hruševemu in slivovemu likarju, potem proti lubadurju na sadnem drevju in na trsu se za odvrtno sredstvo rabi kašnata maža iz tobačnega izvlečka, goveje krvi, apna in kravjaka. Tudi proti živalskim zajedalcem (n. pr. proti ovčjim garjam) se tobačni izvleček rabi z velikim uspehom.

Tobačni izvleček ima navadno nekoliko nad 9 odstotkov nikotina v sebi in se vedno rabi raztopljen v vodi, tako da je nikotina v raztopini 1 do 3 odstotke,

Vprašanja in odgovori.

Na vsa **gospodarska vprašanja**, ki dohajajo na c. kr. kmetijsko družbo kranjsko ali na uredništvo „Kmetovalca“, se načelno odgovarja le v „Kmetovalcu“. Odgovori, ki so splošno poučni, se uvrste med „Vprašanja in odgovore“, ostali pa v „Listnico uredništva“. Odgovarja se le na vprašanja, ki so podpisana s celim imenom, v „Kmetovalcu“ se pri vprašanju pristavijo pričetne črke imena in kraja, če vprašalec ne želi drugače. Redno se v vsaki številki odgovori le na tista vprašanja, ki so prišla vsaj štiri dni pred izdajo lista; na prepozno došla vprašanja se odgovori v prihodnji številki. Kdor takoj želi odgovora na kako gospodarsko vprašanje, mora priložiti znamko za odgovor. Na vprašanja, ki niso gospodarska in odgovori nanja niso splošno poučni in zanimivi, se ne odgovarja v „Kmetovalcu“, ampak le pismeno, če je pismu priloženih 50 h v znakah kot prispevek k družbenemu pokojninskemu zakladu.

Vprašanje 121. Ko pokladam molznim kravam seno in poleg njega še močna krmila, jim vsekako dam več hranilnih snovi, kakor jih krave dobe z zeleno klajo ali na paši, a navzlic temu pri suhem krmiljenju in pri zadostnem napajanju krave nikdar tako dobro ne molzejo, kakor pri sveži krmilni ali če se pasejo. **Zakaj sveža zelena klaja tako močno pospešuje dobro mlečnost?** (O. H. v B.)

Odgovor: Pri tvorjenju mleka ima veliko vlogo voda, ni pa vseeno, na kak način žival vodo uživa. Tista voda, ki jo žival plje, učinkuje v živalskem telesu vse drugače, kakor tista voda, ki je v krmilih fino razdeljena. Dočim

žival s suhimi krmili dobi le neznatno množino vode v sebe in se torej mora še posebej napajati, dobi krava z zeleno klajo v sebe krmo, polno vode, ki je po rastlinskih celicah fino razdeljena, in ta voda ne gre tako hitro skrz mehuro v obliki scalnice od živali, ampak spremi presnovljeno hrano po daljših potih, po vsem životu, in zlasti je veliko pride v mlečne žleze, kjer pomaga tvoriti večje množine mleka. Odtod prihaja, da voda v rastlinskih celicah (vegetacijska voda) vedno pospešuje mlečnost, in odtod tudi prihaja velika važnost pokladanja sočnih krmil pozimi, ki imajo v sebi vegetacijsko vodo. Če hočemo imeti tudi pozimi veliko mleka, potem nikakor ne moremo izhajati brez sočnih krmil, kakor so korenje, pesa, repa itd. Naši ljudje še veliko premalo poznajo veliko važnost zimskega pokladanja pese in zato te prekristne rastline še veliko premalo pridelujejo. V tem pogledu je tudi naša straniščna repa velevažna; bodimo veseli, da jo naše podnebje dopušča pridelovati. Vendar nam je pri pokladanju strniščne repe treba biti previdnim, kajti ob velikih množinah te repe dobi mleko slab okus in istotako presno maslo, ki ga iz takega mleka delamo.

Vprašanje 122. Sčim bi uničil uši na fižolu, ki so se pojavile v taki množini, da prete vsega uničiti? (A. P. v T.)

Odgovor: Uši na fižolu so listne uši in so sorodne tistim, ki se nahajajo na sadnem drevju in na mnogih drugih rastlinah. Najboljše sredstvo, listne uši zatreti, je tobakova voda, ki vsako uš umori, ki jo zmoci. V vseh večjih tobakarnah dobite tobačni izvleček, in ena velika jedilna žlica tega izvlečka na liter vode dobro pomešana Vam da prav izvrstno tobačno vodo za pokončevanje listnih uši. S kako primerno brizgalnico se vse listne uši, ki se navadno na kupih skupaj drže, dobro zmocijo. Zlasti je gledati na mesta pod listi, kjer se listne uši najraje drže.

Vprašanje 123. V svojem vrtu imam veliko vrtnic, ki so vse napadene po neki rji, ki se ne nahaja samo na listih, ampak tudi na vejicah in deblih. Skoraj vse listje odpada in vrtnice vidno hira. Kaj je ta **bolezen na vrtnicah** in kako se odpravi? (J. Š. v L.)

Odgovor: Vrtnice bolehaajo za raznimi boleznimi, ki jih povzročajo razne glive zajedalke. Najhujša med njimi je strupena rosa, ki jo povzroča gliva, podobna peronospori na trsnem listju. Te glive list umori, vsled česar se posuši in zgodaj odpade, listje je pa za rastlino neobhodno potrebno, in če ga ni, mora rastlina hirati in se slednjič posušiti. Na taki oslabei rastlini se potem vgnezdijo še drugi rastlinski in živalski škodljivci, ki konec rastline še bolj pospešijo. Najboljše sredstvo proti strupeni rosi in drugim rastlinskim škodljivcem na vrtnicah je 1 do 2% zmes modre galice in ravnolotiko apna z vode, kakor se rabi za škropljenje trt proti peronospori. Listje je treba predvsem poškopiti na spodnji plati, ker se gliva tamkaj naseli in potem list skozi prerase. Ker omenjena tekočina le tedaj učinkuje, dokler list še ni napaden od glive ali če se gliva še ni dovolj razvila, zato je spomladati treba vrtnice prvič takoj škropiti, ko ozelene, in je potem škropljenje vsake 3 do 4 tedne po potrebi ponavljati. Zlasti je treba pravočasno škropiti vse novovzrasle poganjke. Bolnemu listju škropljenje nič ne pomaga.

Vprašanje 124. V žitni shrambi se mi je zaredilo vse polno majhnih hroščev, ki sem Vam jih nekaj poslal na ogled. Ti hroščeci mi delajo na žitu veliko škodo, a jih z nobeno rečjo ne morem zatreti, dasi sem med drugim v shrambi tudi že z žveplom kadil. Kakšne vrste so ti **hroščeci v žitni shrambi** in kako se zatro? (J. J. v B.)

Odgovor: Hroščec, ki ste nam ga poslali in ki dela v Vaši žitnici škodo, je žitni žužek (*curculio granarius*). Ta

žitni škodljivec je zelo nadležen in se silno hitro razmnoži, če se ne zatira temeljito takoj, v vsem pričetku. Žitnemu žužku se najprej ubranimo, če imamo svetle in zračne žitnice, če se žito ne kopiči preveč na debelo in se pazi, da so žitnice vedno čiste. Okna in vrata je treba pridno odpirati, da zrak prepiše vse prostore, in žito se mora pogostokrat pregrebati in premešavati. Zlasti spomladi je treba ta dela pridno vršiti, ker ni žužku nič neprijetnejšega kakor hladen zrak in prepib. Segreto žito je zlasti priljubljeno žužku, zato priporočajo vtekniti v žitne kupe špranjaste cevi, ki privajajo hladen zrak in žito hlade. Žužek zalega svoja jajčeca v žitna zrna, kjer se razvijejo ličinke. Zategadelj moramo žito, ki je že črvido, kmalu spraviti s pota. V to svrhu se žito v krušni peči dobro segreje in se potem porabi za mletev. Proti žužku največ izda, če se hroščeci pridno pokončujejo, in sicer v pravem času, preden so namreč samice začele jajca leči. Če so žužki že v žitnem kupu, je treba vse žito presejati in potem škodljivce zmečkati ali sežgati. Dobro je tudi po žitnici semtertja razpoložiti suhe cunjje, ker izkušnja uči, da se pod njimi žužki posebno radi zbirajo. Še uspešnejše bo tako pokladanje, če se ob hladnih spomladanskih dneh zavije v cunjjo vroč kamen ali kos segrete opeke, kajti toplota jih posebno vabi in mami. Žužka je treba pokončevati trikrat na leto, prvokrat spomladi, ko so se hroščeci prebudili iz zimskega spanja in se pripravljajo na ploditev, drugič prve dni meseca julija, ko se prikaže prvi zarod, in potem še enkrat v pričetku meseca septembra, ko je dozrel drugi zarod, ki bi se množil prihodnjo pomlad.

Vprašanje 125. Zakupnik našega občinskega lovišča, ki se mu zdi z divjačino premalo zastavljeno, je brez dovoljenja županstva dobil od druge zajce in fazane in jih je spustil v lovišče, da se tamkaj množe. Ali ima zakupnik lova pravico, brez dovoljenja županstva na tak način **pomnožiti divjačino** in ali imamo pravico zahtevati povračilo za škodo, ki jo divjačina naredi? (A. Z. v K.)

Odgovor: Vsak zakupnik lova ima pravico umno gojiti divjačino in sme brez dovoljenja županstva na umeten način pospeševati zaploditev divjačine. Vse to pa velja le do gotove mere. Če zakupnik lovišča pusti, da se divjačina v izredno veliki množini zaplodi, da kmetovalci očitno trpe neprimerno veliko škodo, pa ima glavarstvo pravico zakupnika prisiliti, da divjačino primerno iztrebi. Tudi pri Vas na Goriškem imate deželni zakon, ki določa, da je zakupnik lovišča dolžan povrniti škodo, ki jo dela divjačina.

Vprašanje 126. Pri nas je dobil sin lovskega čuvaja, ki ni še 20 let star, orožni list in je bil kot čuvaj zaprišežen; vse to pa, ne da bi se županstvo kaj vprašalo. Ali sme dati okrajno glavarstvo vsakteremu **orožni list**, četudi še ni polnoleten, ne da bi bilo vprašano županstvo? (A. Z. v K.)

Odgovor: Glede posestovanja in nosenja orožja, oziroma glede podelitve orožnega lista, veljajo določila cesarskega patenta z dne 24. oktobra l. 1852. ter vse ministrske naredbe, ki so v zvezi s tem patentom. Glasom tega patenta je okrajno glavarstvo upravičeno, ne da bi kaj vprašalo županstvo, dati orožni list vsaki nesumni osebi. Predpisana ni nobena starost.

Vprašanje 127. Pri nas ljudje domnevajo, da je **pokladanje orehovitih tropin vzrok**, da se krave težko otrebljo. Kaj je resnice na tem in ali so orehove tropine tudi vzrok, da se krave ne obrejijo, kajti jaz tudi pokladam take tropine, in nobena krava mi ne ostane breja? (W. S. v M.)

Odgovor: Orehove tropine prav gotovo ne povzročajo težavnega trebljenja in istotako niso vzrok, da se krave ne

obrejijo. Vzroke težavnega otrebljenja bo vsekako treba drugje iskati in istotako neoploditve. Bržkone je tudi pri Vas že razširjeno kužno vnetje spolovil, ki povzroča, da se Vaše krave ne obrejijo, in če se take krave obrejijo, pa izvržejo, ali pa, če se redno otelete, je posteljica neredno razvita in se težko odluči, t. j. otrebi iz telčnika.

Vprašanje 128. Ali je najemnik lova dolžan po lisici pobrane kokoši plačati, oziroma kaj nam je ukreniti proti lisicam, ki nam prizadevajo pri naših kokoših veliko škodo? (A. D. v S.)

Odgovor: Lisica sicer ni lovska žival, ki uživa varstvo, ampak je lovna žival, ki ostane lastnina zakupnika lovišča, ki jo sme ob vsakem času pobijati. Na svojem dvorišču smete na kakršenkoli dovoljen način lisico loviti ali pobijati, vendar ste zavezani vjeto ali pobito lisico izročiti najemniku lovišča.

Vprašanje 129. Imam svet, ki meji na sosedovega, ki je bil vedno ograjen; sedaj pa sosed noče več delati plota in zato prihaja živina noter, ki dela meni in sosedu škodo. Ali morem tožbenim potom **zahtevati, da sosed svoj od nekdanj ograjeni svet zopet ogradi?** Kako naj postopam proti lastnikom živine, ki mi dela škodo? (J. P. v E.)

Odgovor: Vi sosedu nikakor ne morete siliti, da bi zgradil svoje posestvo, ker tega nihče ni dolžan storiti. Če Vam tuja živina dela škodo, morete proti lastniku živine postopati po deželnem zakonu za obrambo poljščine.

Vprašanje 130. Različne tvrdke ponujajo brzoparilnike pod različnimi imeni in po različnih cenah. Kateri brzoparilnik je najbolj priporočen? (J. L. v S.)

Odgovor: Enaka vprašanja dobivamo pogosto, zato enkrat za vselej odgovorimo v „Kmetovalcu“. Mi nikakor ne moremo kakega brzoparilnika bolj priporočiti kakor drugega, ker drugače izzivamo od strani tvornic neopravičeno ali opravičeno očitjanje. Dobrota brzoparilnika je odvisna od kakovosti materijala, ki je iz njega narejen, od dobrega delovanja, od potrebne množine kuriva, od časa, ki je potreben za parjenje in od cene v razmerju s kakovostjo brzoparilnika. Vse to presoditi pa ni tako lahko in je to naloga poklicanih strokovnjakov, ki enako velike brzoparilnike dlje časa pravilno in na znanstveni podlagi preskušajo. Mi v Avstriji nimamo nobenega preskušališča za kmetijske stroje in orodja, zategadelj še nikjer ni objavljena primerjevalna preskušnja z brzoparilniki, ki bi na njeni podlagi mi mogli vestno in brez vsake bojazni odgovoriti na tako vprašanje.

Vprašanje 131. Večkrat se pripeti, da se kakemu mlademu govedu odlomi v spodnji čeljusti kak sprednji zob, kar smatrajo živinski kupci za veliko napako. Ali namesto odlomljenega mlečnega zoba zraste stalni zob? Ali je odlomljen mlečni zob res velika napaka za govedo in zakaj? (M. R. v Z.)

Odgovor: Če se govedu kak mlečni zob odlomi, ni to nikaka velika napaka; saj namesto odlomljenega mlečnega zoba prav gotovo zraste v določenem času stalni zob. Vobče je odlomljen mlečni zob brez vsakega pomena, ker govedo rabi sprednje zobe edino le za to, da z njimi mli, dočim prežvekuje s kočniki, ki so stalni zobje. Izjemno prične ostanek odlomljenega mlečnega zoba gniti in se včasih pripeti, da se tudi pozneje vzrasli stalni zob okuži in je nagnil, kar seveda ni dobro in more povzročiti zobobol in tudi bolezen na zobnem mestu ter v čeljustni kosti. Vse to je pa tako redka izjema, ki prav nič ne hodi v poštev, in zato je odlomljen mlečni zob brez pomena.

Kmetijske novice.

Živinorejska vprašanja. Zveza živinorejskih zadrug za kamniški okraj je stavila na družbo več strokovnih vprašanj, ki se tičejo živinoreje in ki se ima v njih razpravljati na občnem zboru te zveze. Da udje te zveze in tudi drugi živinorejci v naši deželi dobe odgovore na stavljena vprašanja v roke, so se odgovori natisnili v „Kmetovalcu“ pod naslovi „Nekoliko nauka o podedovanju za živinorejce“, „Razmerje med vnanjostjo in mlečnostjo krav“ in „Koliko stari naj bodo plemenski biki“. Stavljena vprašanja slovejo: 1. Ktere lastnosti se pri goveji živini podedujejo? 2. Ktere lastosti se morejo pri govedih za časa življenja pridobiti, oziroma privzgojiti? 3. V čem in v koliko škoduje pri govedih plemenjenje v sorodstvu? 4. Ali bi se ne dosegli boljši uspehi, če se domače priznane dobre krave križajo s tujimi čistokrvnimi biki in ali bi ne bilo pametno, da se vpisujejo v rodovnik poleg čistokrvnih krav tudi dobre domače krave? 5. Kaj je vzrok, da iz tujine vpeljane krave vkljub vestni oskrbi ne uspevajo dovolj in se nočejo obrežiti? 6. V koliko je znanstveno dokazano, da so dobre lastnosti goveje živine odvisne od njene barve? Ali je res in zakaj so krave lepe oblike večinoma ali vsaj večkrat slabe molznice? 8. Ali je mogoče pri kravah združiti dobro mlečnost z lepimi vnanjimi oblikami? 9. Ali je znanstveno dokazano, da so od starejših bikov teleta boljša in lepša kakor od mladih?

Zwei Weinbaufragen. Spisal inspektor Andrej Žmavec, Zader. Dalmacija. Lastna zaloga. Naš rojak, bivši inšpektor svetovnoznane graščine Johannsberg ob Renu v Nemčiji, je spisal knjižico o zatiranju grozdnega sukača in o gnojenju vinogradov. Kiseljak še pri nas ni napravil dosihmal velike škode. Pa kar še ni, se še lahko in se skoraj gotovo zgodi, ker ga tudi pri nas več ali manj nahajamo v vsakem vinogradu. Ob Renu je tudi bilo nekdanj tako. Ker pa škodljivca ni izprva nikdo zatiral, se je tako razmnožil, da dandanes povzroča na milijone kron škode. V nekterih vinogradih kar celo trgatave uniči. Škodljivec ima dva zaroda na leto. V knjižici se opisuje, kako se je zatiral na 25 ha vinograda z vsemi mogočimi sredstvi in z žilavo doslednostjo. Spis o gnojenju je jako zanimiv in poučljiv. Delali so se številni poskusi, kako in v kakšni množini se najbolj uspešno nadomešča primanjkljaj hlevskega gnoja z umetnimi gnojili. Iz poskusov je razvidno, da za zvišanje pridelka je dušik glavno gnojilo. Knjiga se priporoča vsem vinogradnikom. Želeti je le, da bi se izdala tudi v slovenskem jeziku. G.

Družbene vesti.

* Oddaja plemenskih bikov vseh pasem, ki hodijo za Kranjsko v poštev, se nepretrgoma vrši. Vsi prosilci, ki doslej bikov še niso dobili, pridejo polagoma na vrsto, kakor hitro družba dobi priliko, da nakupi plemenskih bikov za oddajo. Opomnimo, da je letos izredno malo prošenj za sive bika v dolenski rejni pokrajini, in zato zlasti Dolenjce pozivamo, da naj prosijo za plemenske bika. Biki se oddajajo za polovično nakupno ceno. Prejemnik se mora zavezati, da bo bika imel dve leti za pleme. Prošnje za bika je nemudoma vložiti pri glavnem odboru kmetijske družbe kranjske.

* Plemenske prasiče, in sicer predvsem mladiče, bo oddajala odslej, kakor vsako leto, c. kr. kmetijska družba

za polovično kupno ceno. Opozarjamo na dotični razglas med uradnimi vestmi šeste številke. Pripomnimo, da vsled pomanjkanja krme utegne letos spomladi primanjkovati mladih plemenskih prasičev, ker so prasičerejci to zimo obdržali le malo plemenskih svinj; zato bo bržkone mlade plemenske prasiče težko dobiti ter bodo dragi. Ker je tozadevna državna in deželna podpora omejena, naj se vsakdo, ki hoče plemenske prasičke dobiti, takoj zglesi in naj sporoči, kdaj mu je najprilicneje prasiče dobiti. Dobiti je na željo tudi starejše živali, ki so že ali bodo kmalu za pleme sposobne.

* Brez gnojenja s superfosfatom ni pričakovati dobrega ali sploh kaj prida pridelka pri ajdi. To naši gospodarji že skoraj splošno vedo, zato naročajo ob setvi strniščne ajde za naše razmere ogromne množine superfosfata. Lansko leto so družbeni udje naročili ob setvi ajde, t. j. v teku treh tednov, nad 80 vagonov superfosfata. Če naj se naročnikom točno in pravočasno postreže, naj ne odlašajo naročitve na zadnje dneve, temveč naj se požurijo z naročili. Toplo priporočamo skupna naročila po podružnicah ali po posameznikih, kajti pri naročilih v celih vagonih po 100 ali 150 vreč po 100 kg stane vožnja malo in družba more dati povrh še znaten popust.

* Semenska ajda. Družba ima za svoje ude na razpolaganje več vagonov prav lepe, težke in debelo-zrnate ruske temnorjave semenske ajde, ki stane 28 K 100 kg z vrečami vred. Ruska temnorjava ajda se pri nas bržkone izpremeni v črnkasto. Ta ajda je na glasu dobre rodovitnosti in da posebno veliko moke. Ajde za seme bo primanjkovalo in zategadelj bo tisti najvarneje ravnal, ki si semensko ajdo pravočasno zagotovi. Iz tega vzroka kmetijska družba že sedaj sprejema naročila na semensko ajdo in bo mogla ustreči le tistim naročnikom, ki se pravočasno zglaste.

* Umetna gnojila ima c. kr. kmetijska družba naslednja v zalogi:

Rudninski superfosfat s 14 % v vodi raztopne fosforove kisline po K 7— 100 kg z vrečo vred. Pri celem vagonu znaša popust 25 kron in se gnojilo pošlje franko do zadnje železniške postaje. Naročila za gnojenje ajdi prosilci družba že sedaj, ker je ob času gnojenja naval prevelik, da bi se vsem naročnikom moglo takoj ustreči.

Tomasovo žlindro. Cena za nadrobno oddajo 18odstotne žlindre v Ljubljani je K 6.75 in 19 % K 7— za 100 kg.

Naročbe na cele vagone se bodo zvrševale po naslednjih cenah:

16 %	17 %	18 %	19 %	20 %	21 %
K 512—	K 544—	K 576—	K 608—	K 640—	K 672—

za cel vagon z 10.000 kg, popust znaša z ozirom na prihranitev stroškov za prevažanje K 25— pri celem vagonu.

Te cene je razumeti bazis Trst, t. j. naročnik bo plačal le toliko voznine, kolikor bi znašala iz Trsta do zadnje postaje, čeravno dobi žlindro naravnost iz tvornice.

Kdor je ali bo dobil žlindro ali kako drugo gnojilo v celih vagonih, naj nam po prejemu vozní list vrne, da bomo videli, če je pravilno voznino plačal. Železnica je že mnogokrat pomotoma preveč zaračunila.

Kalijevo sol po K 12·60 100 kg. To gnojilo se oddaja tudi v vrečah po 50 kg za 6 K 50 h, ker tvornica za množice po 40 kg zaračuna 20 h za vrečo. Kdor gnoji travnike s Tomasevo žlindro ali z rudninskim superfosfatom, ta mora gnojiti tudi s kalijem bodisi s kalijevo soljo ali s kajnitom. Mi odločno priporočamo kalijevo sol, ki ima v sebi 42% kalija in stane 12 K 60 h, dočim ima kajnit 12 — 13% kalija ter stane 5 K 50 h. Namesto 300 kg kajnita se vzame le 100 kg kalijeve soli, a ima še več kalija in se vrhutega še prihrani 3 K 90 h.

Kajnit po 5 K 50 h 100 kg. Naročila na cele vagone se zvrše naravnost iz tvornice in se cena vsled zmanjšanja stroškov dokaj zniža.

Kostno moko po 10 K 100 kg z vrečo vred.

Kostni superfosfat po 11 K 100 kg.

Amonijev sulfat po 36—K 100 kg iz Ljubljane. To dušičnato gnojilo je važno za gnojenje na njivah žitu, krompirju, ozimini itd., in sicer v zvezi s superfosfatom in s kalijevo soljo. Poraba amonijevega sulfata v vinogradih je zlasti važna in zato posebno priporočena. Opozarjamo na spise: „Gnojenje travnikov spomladi s posebnim ozirom na umetna gnojila“ v drugi, „Uspeh poskušanj pri gnojenju travnikov z umetnimi gnojili, in sicer posebno z amonijevim sulfatom“ v tretji in v nadaljnjih lanskih številkah, potem „Gnojenje travnikov z umetnimi gnojili spomladi“ v četrti številki lanskega „Kmetovalca“.

* Mešano umetno gnojilo (vinogradniško gnojilo), ki ima 10% v vodi raztopne fosforove kisline, 10% žveplenokislega kalija in 4% amonijevega dušika, oddaja družba po 17 K 100 kg z vrečo vred. (Glej spis „Mešana umetna gnojila“ v 3. številki lanskega „Kmetovalca“.)

* Za živinorejce ima družba v zalogi požiralnikove cevi za odraslo goved po 12 K komad in za teleta, ovce in koze po 7 K komad. Trokarji so po 5 K komad. Požiralnikove cevi in trokarji služijo v to, da se napenjanje govedi hitro in zanesljivo odstrani. — V zalogi ima družba tudi mlečne cevi komad po 80 h. Mlečne cevi se rabijo za odtok mleka, kadar kravo vime tako boli, da je ni mogoče molsti. — Napajalnike za teleta iz pocinjene ploščevine oddaja družba po 10 K.

* Tropine podzemeljskega oreha. Te tropine imajo zajamčeno 56 do 57 odstotkov beljakovin in maščobe v sebi. Družba je ugodno kupila večjo množino in jih oddaja po 20 K 100 kg iz Ljubljane. Prof. dr. Pott pravi v svoji knjigi o krmilih: „Orehove tropine se morajo prištevati najmočnejšim dušičnatim in najlažje prebavnim rastlinskim močnim krmilom; odlikujejo se posebno po večji vsebini beljakovin.“ Tudi mi jih priporočamo našim udom, ki imajo živino navajeno na krmljenje z močnimi krmili; dobivajo se v vrečah po 75 kg.

* Sladkornata močna krmila kot okrepčujočo primes k drugim krmilom ima odslej naša c. kr. kmetijska družba v zalogi ter jih oddaja le v celih vrečah po 50 kg,

in sicer mešanice za pitanje po 20 K, ter za molzne krave tudi po 20 K z vrečami vred iz družbenega skladišča ali postavljene na ljubljanski kolodvor. Cela vreča teh krmil, ki tehta 50 kg, stane polovico gori označenih cen. Opozarjamo na spis „Sladkornata močna krmila“ v 2. št. letošnjega „Kmetovalca“, ki pojasnjuje naravo, učinek in način pokladanja sladkornatih močnih krmil.

* Živinsko sol priskrbuje družba vsem tistim, ki ne morejo osebno v Ljubljano ali ki je v svoji bližini ne morejo kupiti po 7 K 100 kg ali pa 3 K 60 h 50 kg. Živinska sol se oddaja le v vrečah po 50 kg. Le tista naročila na živinska sol se zvršujejo, ki se zanje denar naprej pošlje. V navedeni ceni so vštetí izdatki za vozní list in stroški ob sprejemu denarja, ki se morajo plačevati v Ljubljani.

* Klajno apno, 38—42%, oddaja družba v izvornih vrečah, težkih 50 kg, po 22 h kg. V manjših množinah, nad 20 kg, po 24 h, v množinah po 20 kg pa po 26 h kg. Za manjše pošiljateve na zunan se še posebej zaračuni za vsako pošiljatev 30 h za zavoj, vozní list itd. — Manj kakor 5 kg se ne razpošilja. — Opozarjamo, da je klajno apno potreben dodatek h krmil, koder krmila nimajo v sebi dovolj rudninskih snovi, zlasti fosforove kisline, in da klajnega apna ni zamenjati z ničvrednimi redilnimi štipami za živino.

Oddaja kos. Družba ima v zalogi za svoje ude posebno narejene kose iz najboljšega avstrijskega jekla in sicer v isti kakovosti kakor lansko leto. — Kose so ravne, pri peti širje, in pete so tako postavljene, kakor jih žele naši kosci. Družba je dala napraviti obliko, ki je sicer enotna, ki pa po možnosti ustrega različnim željam posameznih pokrajin vse dežele. Na pogosto izraženo željo po trših kosah imamo trše kaljene kose. — Vse kose so že obrušene, da se hitreje sklepljejo. Koso more vsakdo izbrati ter tako, ki ima kako napako, ki jo je zakrivila tvornica, zameniti. — Vsaka kosa ima vtisnjeno družbeno ime. — Ker se zaradi visoke poštnine pošiljatev posameznih kos preveč podraži, zato priporočamo skupno naročanje potom podružnic, in sicer če le mogoče vsaj 10 kos skupaj.

Cene kosam so naslednje:

Dolgost v pesteh:	4 $\frac{1}{2}$	6	6 $\frac{1}{2}$	7	7 $\frac{1}{2}$	8
„ „ cm:	45	60	65	70	75	80

Cena: K 1—, 0·90, 1—, 1—, 1·10, 1·20

Pri poštnih pošiljativah se zaračuni 30 h za ovaj in za vozní list. Na zahtevanje nekterih udov si je družba letos nabavila nekaj domačih tržiških kos po 60, 65 in 70 cm dolgih, ki jih tudi po gornjih cenah oddaja. Kot posebna znamenitost glede kakovosti jekla in natančnega izdelovanja slove kose iz bavarskih in tirolskih tvornic. Kose so beloobrušene in imajo vtisnjeno zlato znamko z bikom. Družba si je letos za poskušnjo nabavila manjšo množino teh kos, ki so po 67 cm dolge. Komad stane K 1·90.

* Prave bergamaške osle, in sicer temnovišnjekaste podolgem žilaste, oddaja družba 25 do 26 cm dolge po 60 h, 28 do 29 cm dolge po 80 h komad. Družba si je letos nabavila tudi nekaj zabojev neke posebne dobre vrste bergamaških kamnov, ki jih dosedaj ni bilo mogoče dobiti. Te osle so 28 do 29 cm dolge in veljajo K 1·60 h komad.